

λέγει ὁ Πίνδαρος 1). Τουτέστιν· ἂν οἱ εὐσυνείδητοι καὶ οἱ φιλόπονοι καὶ οἱ ἐνθουσιῶντες πρὸς τὰ καλὰ καὶ νύκτας ὅλας δύνανται ὑπὲρ τοῦ καθήκοντος αὐτῶν νὰ προσκαρτερήσωσιν, οἱ «κίβδηλοι καὶ ἀγαθοφανέες» καὶ νυστάζοντες οὐδὲ μίαν ἐσπέραν δύνανται. Δι' αὐτοὺς μία ἐσπέρα εἶνε μακρά, δι' ἐκείνους ἑκατοντάδες δὲν εἶνε μακραί. Εἰς τὴν δορκάδα ἑκατὸν μέτρων ἕκτασις εἶνε λίαν σύντομος, εἰς τὴν χελώνην λίαν μακρά. Εἰς τὸ ἀπελεύθερον ἀνδράποδον τὸ γευόμενον νῦν τὸ πρῶτον ἐλευθερίου τροφῆς καὶ παιδείας μία σελίς ἐντυπος εἶνε λίαν μακρὰ πρὸς ἀνάγνωσιν, εἰς τὸν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐλευθερίως τεθραμμένον λίαν σύντομος, καὶ οὕτω καθεξῆς ἐπὶ πάντων τῶν λεγομένων συντόμων καὶ μῆ. Καὶ πάλιν ὁδὸς ἐνὸς χιλιομέτρου εὐθεῖα, ὁμαλή, εὐρεῖα, διαπνεομένη ὑπὸ αὐρας θαλασσίας, γοητεύουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τῶν ἐνθεν καὶ ἐνθεν πεφυτευμένων ἀμφιλαφῶν δένδρων αὐτῆς, εἶνε συντομωτάτη· ὁδὸς δὲ μόνον δέκα μέτρων, πλήρης ἀκανθῶν καὶ τριβόλων, βράχων καὶ πηλοῦ, ἐλῶν καὶ τελμάτων εἶνε μακροτάτη.

Διὸ καὶ παγκάλως εἴρηται, ὡς πολλάκις ἀνεγράφη :

«Τὸν μὴ λέγοντα τῶν δεόντων μηδὲ ἐν μακρὸν νόμιζε, κἂν δύο εἴπη συλλαβάς, τὸν δ' εὖ λέγοντα μὴ νόμιζε εἶνε μακρὸν, μηδ' ἂν σφόδρα εἴπη πολλὰ καὶ πολὺν χρόνον. Τεκμήριον δὲ τοῦδε τὸν Ὅμηρον λαβέ. οὗτος γὰρ ἡμῖν μυριάδας ἐπῶν γράφει, ἀλλ' οὐδὲ εἰς Ὅμηρον εἴρηκε μακρὸν 2).

Ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης ἀρίδηλον καθίσταται ὅτι τὸ δὴ λεγόμενον

πηχναῖον ξύλον πηχναίου μὲν αὐτῷ ἀντιπαρατεθέντος λέγεται ἴσον ἐκείνῳ τυγχάνειν, διπήχους δὲ οὐκέτι ἴσον ἀλλ' ἄνισον, μηδεμιᾶς περὶ αὐτὸ γενομένης τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως. καὶ εἰ νοήσαιμὲν τινα ἐξ ἄγγους ὕδαρ προχέοντα, ὁ τοιοῦτος ὑποτεθέντος μὲν τινος ἑτέρου ἄγγους λεχθήσεται ἐγγχείν, μὴ ὑποτεθέντος δὲ ἐκχέειν, καίπερ μηδεμίαν αὐτὸς τροπὴν καὶ ἀλλοίωσιν ἀναδεξάμενος. . . ῥητέον μὴ ὑπάρχειν τὸ πρὸς τι. Αὐτόθι, πρὸς Φυσικοῦς Α, 353 Bekker σελ. 460, στίχ. 24: Τὰ δὲ πρὸς τι ἐν συμνημονεύσει ἐστὶν ἡμετέρα, ἢ δὲ ἡμετέρα συμνημονεύσις ἐστὶν ἐν ἡμῖν. — Ἀριστοτέλης. Ῥητορικὴ 1363, 6, 9: Καὶ μείζον μὲν αἰεὶ καὶ πλείον πρὸς ἕλαττον, μέγα δὲ καὶ μικρόν καὶ πολὺ καὶ ὀλίγον πρὸς τὸ τῶν πολλῶν μέγεθος, καὶ ὑπερέχον μὲν τὸ μέγα, τὸ δὲ ἐλλείπον μικρόν, καὶ πολὺ καὶ ὀλίγον ὡσαύτως.

1) Πίνδαρος, Νεμεονικ. 5, 21. 3, 80.

2) Φιλῆμων, ἀδήλ. δραμάτ. ἀπ. 97, ἔκδ Κοσκ τόμ. 2, σελ. 508.

μενον τοῦτο « σύντομον » δὲν εἶνε αὐθυπόστατόν τι, ἰδίαν ὑπαρξιν ἔχον, ἄσχετον πρὸς ἄλλα, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὑφιστάμενον· ἀλλ' εἶνε ἔννοια σχετική, τὴν ὑπαρξιν αὐτῆς ἐκτὸς ἑαυτῆς ἔχουσα, εἰς τὴν φαυλότητα τοῦ ἐπισκοποϋμένου ἀντικειμένου ἢ εἰς τὴν φαυλότητα τοῦ ἐπισκοποῦντος ὑποκειμένου.

Τούτων δ' οὕτως ἔχόντων, κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ἀφοῦ οὐδεμία φαυλότης ἐν τῷ ἐπισκοποϋμένῳ ἀντικειμένῳ ὑπὸ τῶν κ. κριτῶν ὑποδεικνύεται, πάντως ἡ φαυλότης αὕτη ἐν τῷ νῷ καὶ τῷ ἤθει τῶν ἐπισκοποῦντων ὑποκειμένων τὴν ἔδραν αὐτῆς ἔχει.

Φαίνεται δηλ. ὅτι οἱ ἡμέτεροι κ.κ. κριταὶ δὲν εἶνε οὔτε ἄστοί, οὔτε δορκάδες, οὔτε ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐλευθερίως τεθραμμένοι, ἀλλ' εἶνε παράξενά τινα καὶ παρακεκομμένα ὅλως ἰδιόρρυθμα ὄντα, παχὺν τὸν νοῦν, χαλκοῦς τοὺς πόδας, καὶ ψυχρᾶ φλογὶ τὸ ψυχάριον κεχαλκευμένον ἔχοντες. Δι' αὐτούς πάντα εἶνε μακρά, πάντα εἶνε μὴ σύντομα· μόνον ἢ ἄγουσα πρὸς τὸ δημόσιον ταμεῖον εἶνε πλησίον καὶ μόνον ἢ ἄγουσα πρὸς τὴν κλίνην σύντομος.

Ἄλλὰ διὰ τὸν φιλότιμον καὶ εὐσυνείδητον καὶ εὐπαίδευτον κριτὴν οὔτε σύντομον ὑπάρχει ἐν τῷ λόγῳ οὔτε μακρόν. Δι' αὐτὸν ἐν μόνον ὑπάρχει, τὸ εὖ. Τὰ ἄλλα εἶνε « γελοῖα καὶ εὐήθη » 1).

Ἄλλὰ τί καὶ ὅποιον εἶνε τὸ εὖ ἐν ταύτῃ τῇ ιδιότητι τοῦ λόγου, ἐν τῇ « συντομίᾳ », καὶ τί καὶ ποῖον εἶνε τὸ εὖ ἐν τῷ συσχετισμῷ καὶ τῇ ἐπικοινωνίᾳ τῆς « συντομίας » ταύτης μετὰ τῶν λοιπῶν ιδιοτήτων τοῦ λόγου, μετὰ τῆς πιθανότητος δηλ. καὶ τῆς σαφηνείας, οὐδεμία ἀνάγκη αὐτὸς νὰ δημιουργήσῃ ἢ κατὰ τύχην νὰ ὑπονοήσῃ. Σαφῶς καὶ λαμπρῶς εἶνε καταγεγραμμένα καὶ ἐναργέστατα εἶνε καταλελεγμένα πάντα ταῦτα παρὰ τοῖς Ἑλλησι τεχνογράφοις.

Ἐν τοῖς ἡμῖν καταλειφθεῖσι συγγράμμασιν αὐτῶν πλὴν καὶ πολλῶν ἄλλων δύναται πᾶς φιλομαθῶν ἄνθρωπος καὶ πᾶς λόγιος καὶ ἑαυτὸν καὶ τὴν κοινωνίαν αἰδούμενος κριτῆς νὰ εὖρῃ καὶ τάδε: « Συντομία ἐστὶ φράσις αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ δηλουμένου ἔχουσα » 2). —

1) Ἀριστοτέλης, Ῥητορική 1416, 6, 30: Νῦν δὲ γελοῖως τὴν διήγησιν φασὶ δεῖν εἶναι ταχεῖαν. . . οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ εὖ ἢ τὸ ταχὺ ἢ τὸ συντόμως. . . ἀλλὰ τὸ μετρίως· τὸ δ' ἐστὶ τὸ λέγειν ὅσα δηλώσει τὸ πρᾶγμα. — Καὶ ὁ Πλάτων, Νόμοι 722 A: Τὸ μὲν οὖν περὶ πολλῶν ἢ ὀλίγων γραμμάτων ποιήσασθαι τὸν λόγον λίαν εὖηθεσ· τὰ γὰρ οἶμαι βέλτεστα, ἀλλ' οὐ τὰ βραχύτατα οὐδὲ τὰ μήκη τιμητέον.

2) Τρύφων, Περὶ τρόπων η', ἐκδ. Walz, τόμ. 8, σελ. 752. Spengel, τόμ. 3,

α Ἄρεται διηγήσεως τρεῖς, σαφήνεια, συντομία, πιθανότης 1). — Ἄγε περὶ συντομίας λέγωμεν, πόθεν ἔσται σύντομος. τῆς συντομίας τοίνυν ἢ μὲν ἐν τοῖς πράγμασιν, ἢ δὲ ἐν ταῖς λέξεσιν· ἐκ μὲν οὖν τῶν πραγμάτων σύντομον ποιήσεις τὴν διήγησιν, εἴαν μὴτε πόρρωθεν ἄρχῃ . . μὴτε μακρὰ λέγῃς, ὡς οἱ μετὰ τὸ πρᾶγμα καὶ ἄλλα διηγούμενοι, τὰ δὲ λυποῦντα τοὺς ἀκούοντας καὶ τὰ ἀπίθανα καὶ ἀπρεπῆ τῷ λέγοντι, καὶ οἷα μὴ ὠφελεῖν τὸν ἀγῶνα, οἷα τέ εἰσι καὶ ἐν ἑτέροις ῥηθῆναι δύνανται ἀφέλης τῆς διηγήσεως, σύντομον ἐκ τούτων ποιήσεις τὸν λόγον. ἔτι τε εἴαν μὴτε παρεκθάσῃ χρῶς μὴτε ἐπεισοδίοις μὴτε ὅλως ἀπὸ τοῦ πράγματος πλανῶ· ἔτι τε ταυτολογίαν εἰ παραιτοῖο, καὶ μακρὰ δι' ὀλίγων ἐρμηνεύοις καὶ τὰ τοιαῦτα λέγοις, ὧν ῥηθέντων φανερά ἐστι τὰ σιωπώμενα. ἐν δὲ ταῖς λέξεσιν ἔσται συντομία, εἴαν μὴ συνωνύμοις χρῶς — καὶ εἴαν τῶν συνωνύμων τὰς βραχυσυλλάβους ἐκλέγῃς — καὶ εἴαν μὴ τοῖς κυρίοις προστιθῆς τὰ ἐπίθετα — καὶ εἴαν τὰς ἀναδιπλώσεις παραιτοῖο — καὶ εἴαν τὰς περιφράσεις φύγῃς — καὶ εἴαν τοῖς τροπικοῖς ἐνίοις κυρίως χρῶς — καὶ ἡ λεγομένη δὲ ἔλλειψις συντομίαν ἐργάζεται — ἐργάζεται δὲ συντομίαν καὶ τὸ ἐπεζευγμένον, ὅταν δύο ἢ καὶ τρισὶν ὀνόμασιν ἢ καὶ πράγμασι μίαν ἐπάγῃς λέξιν συμπληρωτικὴν — ποιεῖ δὲ καὶ τὸ ἀσύνδετον δόξαν συντομίας — ποιήσεις δὲ συντομίαν καὶ ὅτε κατ' ἔμφασιν παραλείψεως λέγῃς 2). —

σελ. 202. — Καὶ *Θέων*, Προγυμνάσμ. 4. *Walz*, τόμ. 1, σελ. 189. *Spengel*, τόμ. 2, σελ. 83: "Ἔστι γὰρ ἡ συντομία λόγος τὰ καιριώτατα τῶν πραγμάτων σημαίνων, μὴτε προστιθεὶς τὸ μὴ ἀναγκαῖον μὴτε ἀφαιρῶν τὸ ἀναγκαῖον κατὰ τὰ πράγματα καὶ τὴν λέξιν.

1) *Θέων*, Προγυμνάσμ. 4, ἔκδ. *Walz*, τόμ. 1, σελ. 183. *Spengel*, τόμ. 2, σελ. 79. — *Νικόλαος* ὁ σοφιστής, Προγυμνάσμ. κ. 2, ἔκδ. *Spengel*, τόμ. 3, σελ. 457: Ἄρεται διηγήσεως κατὰ μὲν τινὰς πέντε, συντομία, σαφήνεια, πιθανότης, ἡδονή, μεγαλοπρέπεια, καθ' ἑτέρους δὲ μόνῃ πιθανότης· τὰς γὰρ ἄλλας τέσσαρας κοινὰς παντὸς λόγου ἐνόμισαν· ὡς δὲ τοῖς ἀκριβεστέροις δοκεῖ, τρεῖς εἰσι μόναι σαφήνεια, συντομία καὶ πιθανότης. — *Ροῦφος*, Τέχνη ῥητορικὴ 17, *Walz*, τόμ. 3, σελ. 452. *Spengel*, τόμ. 1, μέρ. 2, σελ. 402: Ἄρεται δὲ διηγήσεως τρεῖς, σαφήνεια, συντομία, πιθανότης. — *Αφθόνιος*, Προγυμν. 2, ἔκδ. *Walz*, τόμ. 1, σελ. 61. *Spengel*, τόμ. 2, σελ. 22: Ἄρεται δὲ διηγήματος τέσσαρες, σαφήνεια, συντομία, πιθανότης, καὶ ὁ τῶν ὀνομάτων Ἑλληνισμός. — *Διονύσιος* ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Ἐπιστολὴ πρὸς Γναῖον Πομπήιον, κεφ. 3: Πρώτη τῶν ἀρετῶν γένοιτ' ἄν, ἥς χωρὶς οὐδὲν τῶν ἄλλων τῶν περὶ τοὺς λόγους ὄφελος, ἡ καθαρὰ τοῖς ὀνόμασι καὶ τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτήρα σώζουσα διάλεκτος . . τρίτην ἔχει χώραν ἢ καλουμένη συντομία.

2) *Κορροῦτος*, Τέχνη ῥητορικὴ 63 - 79. ἔκδ. *Spengel* τόμ. 1, μέρ. 2, σελ. 365. — Καὶ *Ἀριστείδης*, Τεχνῶν ῥητορικῶν Α, ἔκδ. *Walz*, τ. 3, σ. 394. *Spengel* τ. 2, σ. 500. Βραχύτης δὲ καὶ συντομία γίνεται κατὰ γνώμην, κατὰ λέξιν, κατὰ μὲν γνώ-

Εὐλαβητέον δὲ ὁμῶς μὴ λάθῃ τις ἐπιθυμίᾳ συντομίας εἰς ιδιωτισμὸν ἢ ἀσάφειαν ἐκπεσῶν 1). — Δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι σφόδρα δυσχερές ἐστὶ τοῖς τῆς σαφηνείας ἐπιμελουμένοις τῆς συντομίας φροντίζειν· πολλάκις γὰρ ἢ διὰ συντομίαν εἰς ἀσάφειαν προάγομεν τὸν λόγον, ἢ διὰ τὸ σαφῶς εἰπεῖν μήκους δεόμεθα. χρῆ τοίνυν τὴν συντομίαν σκοπεῖν, εἰ σύμμετρός ἐστι, μήτε παραλιμπάνοντάς τι τῶν ἀναγκαίων, μήτε πλεονάζοντας· τότε γὰρ ἀρετὴ κατὰ λόγον· εἰ γὰρ φανῆ τι παραλιμπάνουσα τῶν χρησίμων, κακία γίνεται. . Δεῖ μέντοι τὸν κρίνειν μέλλοντα καλῶς, ὅταν σαφηνείας καὶ συντομίας φροντίζειν ἀναγκάζεται, εἰ μὲν ἀμφοτέρω συμβαίνει, χρῆσθαι ἀμφοτέροις, εἰ δὲ ἓν μόνον, τῷ κατεπείγοντι, τὸ δ' ἐστὶ μᾶλλον τῆς σαφηνείας γίνεσθαι· οὐ γὰρ τοσοῦτον ἐκ τοῦ μήκους, ὅσον ἐκ τῆς ἀσαφείας, ὁ λόγος βλαβήσεται» 2).

μην οὕτως, ὅταν τοῖς ἀναγκαίοις εὐθὺς συμπλέκηται τῶν πραγμάτων, καὶ ὅταν τις μὴ πᾶσιν ὡς προηγουμένοις χρῆται, ἀλλὰ τοῖς μὲν ὡς προηγουμένοις, τοῖς δὲ μὴ οὕτω. — Κατὰ λέξιν δὲ γίνεται βραχύτης καὶ συντομία, ὅταν τις μὴ παραφραστικαῖς τῶν λέξεων, ἀλλὰ ταῖς εὐθείαις χρῆται, ὅταν μὴ ἐπαγωνίζηται τῇ λέξει τὰ ἰσοδυναμοῦντα παρατιθείς, ἀλλὰ δηλώσας τῷ πράγματι τῇ σημαίνουσῃ λέξει εὐθὺς ἀπαλλαγῇ καὶ ἐν ὀλίγῳ, καὶ ὅταν τις μὴ φιλοτιμῆται πρὸς τὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ πράγματα ἀποβλέπη. — *Θέων*, Προγυμνάσμ. 4, Walz τ. 1, σ. 189. Spengel τ. 2, σ. 83: «Ἔστι γὰρ ἡ συντομία λόγος τὰ καιριώτατα τῶν πραγμάτων σημαίνων μήτε ἀφαιρῶν τὸ ἀναγκαῖον κατὰ τὰ πράγματα καὶ τὴν λέξιν, ἐκ μὲν οὖν τῶν πραγμάτων, ὅταν μήτε συλλαμβάνωμεν ἅμα πολλὰ πράγματα, μήθ' ἑτέροις ἐπεμβάλλωμεν, παραλείπωμεν τε ὅσα συνυπακούεσθαι δοκεῖ, μήτε πόρρωθεν ἀρχώμεθα, μήτε καὶ τὰ παρέλκοντα τὸν λόγον καταναλίσκωμεν, ὡς οἱ μετὰ τὰ πράγματα εἰωθότες διηγείσθαι. . διήγησιν δὲ λέγων τις πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦ ὅλου πράγματος, ὃ προῦθετο, ἀποβλέπειν ὀφείλει τὰ εἰς τοῦτο συντελοῦντα μόνον ἐν τῇ διηγῆσει παραλαμβάνων — ἐν δὲ τοῖς κατὰ λέξιν παρατηρητέον καὶ τὸ μήτε συνωνύμοις χρῆσθαι· τὰ γὰρ τὴν αὐτὴν ἔχοντα δύναμιν ὀνόματα μακρότερον ποιεῖ τὸν λόγον οὐδὲν δέον. . μήτε λόγον ἀντὶ ὀνόματος ποιεῖν. . ἔτι δὲ καὶ τὰ συνυπακουόμενα πάντως συμπεριαιρετέον τῷ συντόμως ἀπαγγέλλειν βουλομένῳ, χρῆστέον δὲ καὶ τοῖς ἀπλοῖς ὀνόμασι μᾶλλον ἢ τοῖς συνθέτοις καὶ τοῖς βραχυτέροις μᾶλλον ἢ τοῖς μακροτέροις, ὅταν τὸ αὐτὸ σημαίνωσιν. — Ἄριστοτέλης, Ῥητορικὴ 1407, 6, 26: Εἰς ὄγκον δὲ τῆς λέξεως συμβάλλεται τάδε, τὸ λόγῳ χρῆσθαι ἀντὶ ὀνόματος. . εἰς δὲ συντομίαν τὸ ἐναντίον, ἀντὶ τοῦ λόγου ὄνομα. . καὶ μεταφοραῖς δηλοῦν καὶ τοῖς ἐπιθέτοις εὐλαβούμενον τὸ ποιητικόν· καὶ τὸ ἐν πολλὰ ποιεῖν. . καὶ μὴ ἐπιζευγνύναι, ἀλλ' ἑκατέρῳ ἑκάτερον. . ἐὰν δὲ συντόμως τὸ ἐναντίον. . καὶ μετὰ συνδέσμου λέγειν· ἐὰν δὲ συντόμως, ἄνευ μὲν συνδέσμου, μὴ ἀσύνδετα δέ.

1) *Θέων*, Προγυμ. 4, Walz τ. 1, σ. 190. Spengel τ. 2, σ. 84.

2) *Νικόλαος ὁ σοφιστής*, Προγυμνάσμ. 2, Spengel τ. 3, σελ. 457. — *Καὶ Θεων*, ἐνθ. ἀν: Μάλιστα μὲν, εἰ δυνατόν ἐστίν, ἀπάσας τὰς ἀρετὰς ἔχειν δεῖ τὴν διήγησιν· ἐὰν δὲ τοῦτο ἀμήχανον εἴη, τὸ μὴ ἐναντίαν εἶναι πῶς τὴν συντομίαν τῇ τῆς σαφηνείας καὶ τῇ πιθανότητι, τοῦ κατεπείγοντος μᾶλλον στοχαστέον, οἷον, εἰ μὲν εἴη τὸ

Καί τέλος τὰ βαρυσήμαντα ταῦτα Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεύς:
 « Ἦδη δέ που κάκεινό τινες οἱ μὲν ὡς χαρακτηριστικόν, οἱ δὲ ὡς ἀμαρ-
 τήμα τοῦ ῥήτορος (τοῦ Δημοσθένους δηλ.) ἐσημειώσαντο· λέγω δὲ
 τὸ πολλοῖς ὀνόμασι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα δηλοῦν ἐνίοτε. . . Ὅσοι μὲν οὖν
 ἰδίωμα τοῦ χαρακτῆρος αὐτὸ ἀποφαίνουσι τοῦ Δημοσθένους, ὀρθῶς
 λέγουσι· κέχρηται γὰρ αὐτῷ χρησίμως ὁ ἀνὴρ. . . ὅσοι δὲ ἐν ἀμαρ-
 τήματος αὐτὸ μοῖρα φέρουσι τὰς αἰτίας οὐκ ἐζητακότες, δι' ἃς εἰώ-
 θει πλεονάζειν ἐν τοῖς αὐταῖς ὀνόμασιν, οὐ δεόντως αὐτοῦ κατηγο-
 ροῦσιν, ἀλλ' εἰκόασιν οἱ τούτο συκοφαντοῦντες τὴν βραχυλογίαν
 ἐκ παντὸς ἀπαιτεῖν, τῶν δὲ ἄλλων ἀρετῶν οὐδεμίαν οὐκέτι συν-
 ορῶντες, ὅτι καὶ τῆς σαφήνειας δεῖ στοχάζεσθαι τὸν ῥήτορα, καὶ
 τῆς ἐναργείας καὶ τῆς αὐξήσεως, καὶ τῆς περὶ τὴν σύνθεσιν τῶν
 ὀνομάτων εὐρυθμίας· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ ταῦτα, τοῦ παθητικῆν τε
 καὶ ἠθικῆν καὶ ἐναγώνιον ποιεῖν τὴν λέξιν· ἐν οἷς ἐστὶν ἡ πλείστη τοῦ
 πιθανοῦ μοῖρα. Τούτων δὲ τῶν ἀρετῶν ἐκάστην οὐχ ἢ βραχυλο-
 γία κράτιστα δύναται ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ὁ πλεονασμὸς ἐνίων ὀνομά-
 των, ᾧ καὶ Δημοσθένης κέχρηται » 1).

πρᾶγμα φύσει περισκελές, ἐπὶ τὴν σαφήνειαν ἰτέον καὶ πιθανότητα· εἰ δὲ ἀπλοῦν καὶ
 μὴ πολύπλοκον, ἐπὶ τὴν συντομίαν καὶ τὴν πιθανότητα. . . Ἐὰν δὲ τὸ πρᾶγμα φύσει
 πιθανὸν ἦ, χρηστέον πῆ μὲν τῇ συντομίᾳ, τὸ δὲ πλείστον τοῖς κατασκευάζουσι καὶ εἰς
 πιθανότητα ἄγουσι τὸ προκείμενον. — Ἀναξιμένης, Τέχν. ῥητορ. 30, Spengel τ. 1,
 μέρ. 2, σελ. 72 : Σαφῶς μὲν οὖν δηλώσομεν ταῦτα διαφυλάττοντες· συντόμως δὲ εἰάν
 ἀπὸ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ὀνομάτων περιαιρῶμεν τὰ μὴ ἀναγκαῖα ῥηθῆναι, ταῦτα
 μόνα καταλείποντες, ὧν ἀφαιρεθέντων ἀσαφῆς ἔσται ὁ λόγος. — Διονύσιος ὁ Ἀλι-
 καρνασσεύς. Πρὸς Γν. Πομπήιον ἐπιστολή, κεφ. 3 : Μετὰ τοῦ σαφοῦς ἐξεταζόμενον
 ἠδὲ φαίνεται τὸ βραχὺ· εἰ δὲ ἀπολείπεται τούτου, πικρόν. — Ἀριστοτέλης, Ῥη-
 τορ. 1414, α, 23 : Τίνος γὰρ ἕνεκα δεῖ σαφῆ καὶ μὴ ταπεινὴν εἶναι ἀλλὰ πρέπουσαν
 τὴν λέξιν ; ἄν τε γὰρ ἀδολεσχῆ οὐ σαφῆς, οὐδ' ἄν σύντομος· ἀλλὰ δῆλον ὅτι τὸ
 μέσον ἀρμόττει. — Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Τέχνη ῥητορικὴ 10, 4 : Τὰ μέτρα οὐχ
 ὀρώμεν· ἀλλ' οἱ μὲν πάντα διὰ βραχέων ἐπιτρέχουσι, δείξαντες ἕκαστα τῶν ζη-
 τουμένων καὶ παρελθόντες συντομίαν τινὰ τοῦτο νομίζοντες, τὴν ἀπόλειψιν τῆς
 τῶν πραγμάτων θεωρίας. Οἱ δὲ ὅπως πλείστα εἰς ἕκαστον τῶν ὑποκειμένων ζητημά-
 των ἐροῦσιν. . . ὅλως δὲ οὔτε βραχεῖα οὔτε πολλὰ δεῖ ζητεῖν λέγειν, ἀλλὰ σύμμετρα
 πανταχοῦ, ζητοῦντες πρὸς τῇ συμμετρίᾳ πανταχοῦ καὶ τὴν σαφήνειαν.

1) Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος, κεφ. 58.
 — Δημήτριος, Περὶ ἑρμηνείας 211 - 212, Walz τ. 9. σ. 91 : Πολλάκις καὶ ἡ διλο-
 γία ἐνάργειαν ποιεῖ μᾶλλον ἢ τὸ ἅπαξ λέγειν. . . ὅπερ δὲ τῷ Κτησίᾳ ἐγκαλοῦσιν ὡς
 ἀδολεσχοτέρῳ διὰ τὰς διλογίας. . . πολλαχῆ οὐκ αἰσθάνονται τῆς ἐναργείας τοῦ
 ἀνδρός· τίθεται γὰρ ταῦτό διὰ τὸ πολλάκις ποιεῖν ἔμφασιν πλείονα. — Περὶ τούτων ἴδ.
 καὶ πάντα τὰ ἐν τοῖς ἀνωτέρ. σελ. 145 - 146 καταγραφέντα, καὶ ἀντιπαραβάλλ. ταῦτα

Καὶ ταῦτα μὲν γενικῶς ἐπὶ παντός λόγου καὶ ἐπὶ πάσης διηγήσεως καὶ ἐκφράσεως. Ὄταν ὅμως πρόκειται περὶ διδασκαλίας, καὶ μάλιστα διδασκαλίας παιδαρίων ἐπταετῶν, τότε ἔγκλημα λογικὸν εἶνε ἢ βραχύτης καὶ ἔγκλημα παιδαγωγικὸν τὸ κεφαλαιῶδες. Ὁ ὀρθὸς νοῦς ὑποδεικνύει ὅτι τὸ εὖ, τὸ μέτριον, τὸ καίριον τὸ πρέπον, περὶ παιδαρίων ἐπταετῶν προκειμένου, εἶνε τὸ διατριβεῖν πλεῖστον ἐφ' ἐκάστου τῶν χρηστῶν καὶ γενναίων ὑποκειμένων τῆς ὕλης τῆς διδακτικῆς 1), ἢ δὲ περὶ συντομίας ἀπαιτήσις εἶνε λίαν εὐήθης καὶ γελοία 2).

Συνοψίζοντες πάντα ταῦτα βλέπομεν ὅτι αἱ περὶ «συντομίας» ἐν τῷ λόγῳ γινώμιν δίστανται. Ὁ μὲν κ. Πρωτόδικος, συνεπιχούτων καὶ πάντων τῶν ἐν κρίσει ὁμοτίμων αὐτοῦ συναδέλφων, φρονεῖ ὅτι τὰ ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις τῶν μικρῶν παιδῶν πρέπει νὰ εἶνε «σύντομα», οἱ δὲ μακαρίται Τρύφων, Θέων, Νικόλαος ὁ σοφιστής, Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Δημήτριος ὁ Φαληρεύς, Ἀφθόνιος, Κορνούτος, Ἀριστείδης, Ἀναξιμένης, Μένανδρος, Πίνδαρος, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης φρονούσιν ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ εἶνε εὖ, πρέποντα, καίρια, μέτρια, σαφῆ, ἐναργῆ, πλήρη, ἀναλελυμένα, ἐκτεταμένα, κατ' οὐδένα δὲ τρόπον σύντομα. Μόνον γελοῖοι καὶ λίαν εὐήθεις δύνανται νὰ φρονῶσι τοῦτο, τολμῶσι μάλιστα ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης νὰ δισχυρισθῶσιν.

πρὸς τὰ ἐν Volkamann Hermagoras 1865, σελ. 50 - 51, ἐνθα καὶ ἡ γνώμη ὅτι «δύναται τις ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα νὰ εἶνε σύντομος, ἐν δὲ τῷ συνόλῳ μακρός» καὶ ἡ γνώμη ὅτι ὅταν τῆς συντομίας ἐνεκα ἡ διήγησις γίνεται ξηρὰ καὶ ἀκόσμητος, τότε τοῦτο δὲν εἶνε οὐδὲ λέγεται πλέον διήγησις, ἀλλὰ «κατάστασις», ἧ ἔστι ψιλὴ τῶν πραγμάτων ἔκθεσις. (Αὐτόθ. σελ. 46 §. 9).

1) Μένανδρος, Ἐπιδεικτικῶν 5, ἐκδ. Walz, τόμ. 9, σελ. 142: Spengel τόμ. 3, σελ. 337: Αὐτῶν δὲ τῶν φυσικῶν οἱ μὲν ἐξηγηματικοί, οἱ δ' ἐν βραχεῖ προαγόμενοι πλεῖστον γὰρ διαφέρει, ὡς εἰδότα ἀναμνησκῶσιν συμμέτρως, ἢ ὄλως ἀγνοοῦντα διδάσκουσι. . . καὶ τῆς συμμετρίας διαφορὰς ὀριοῦμεθα, οἱ γὰρ κατ' αἰνίγματα προϊόντες βραχύτητα ἀπαιτοῦσιν, ἔτι δὲ οἱ καὶ μὴ διδασκαλικοὶ ἄλλως κεφαλαιωδέστεροι: οἱ δ' ἕτεροι πλείστης καὶ μεγίστης διατριβῆς ἔχονται. — Πίνδαρος, Ὀλυμπιονικῶν 13. 47: "Ἐπεταὶ δ' ἐν ἐκάστῳ | μέτρον νοῆσαι δὲ καιρὸς ἄριστος. — Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, Περὶ συνθέσ. ὀνομάτ. κ. 12: Ἐπὶ πάντων οἴομαι δεῖν τὸν καιρὸν ὄραν οὗτος γὰρ ἡδονῆς καὶ ἀηδίας κράτιστον μέτρον. . . οὐδ' ὄλως ἐπιστήμη θηρατὸς ἐστὶν ὁ καιρὸς, ἀλλὰ δόξη.

2) Ἀριστοτέλης, Ῥητορικὴ 1416, 6, 30: Νῦν δὲ γελοῖως τὴν διήγησιν φασὶ δεῖν εἶναι ταχεῖαν κτλ. τὰ ἤδη γνωστά. — Πλάτων Νόμοι 722 A: Τὸ μὲν οὖν περὶ πολλῶν ἢ ὀλίγων γραμμάτων ποιήσασθαι τὸν λόγον λίαν εὐήθης κτλ. τὰ ἤδη γνωστά.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων μέχρι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν θὰ κατορθώσῃ ὁ κ. Πρωτόδικος καὶ οἱ ἐν κρίσει συνάδελφοι αὐτοῦ νὰ μεταπέισωσι τοὺς μακαρίτας τούτους οἷ τε ἀναγνωσματριογράφοι καὶ οἱ εὐσυνείδητοι τῶν κριτῶν θὰ ἀκολουθῶσι πάντοτε αὐτοὺς — διότι αὐτοὶ εἶνε πολλοὶ καὶ ὁ κ. Πρωτόδικος μόνος του — ὁμοφρονοῦντες δὲ αὐτοῖς θὰ πιστεύωσιν ὅτι μόνον « γελοῖοι » καὶ « λίαν εὐήθεις » δύνανται νὰ προσφέρωσι λατρείαν εἰς τὴν ἐν τοῖς λόγοις « συντομίαν ».

Καὶ ἐκ τοιαύτης ἐν τῷ νῶ μόνον αὐτοῦ ἰνδαλλομένης « συντομίας » ὁ κ. κριτῆς ζητεῖ « χάριν ». Μὴ εὐρίσκων δὲ ἐν τῷ κατακρινομένῳ βιβλίῳ μήτε αὐτὴν τὴν συντομίαν, μήτε, ὡς εἰκός, τὴν ἐξ αὐτῆς « χάριν », πικρῶς καταμέμφεται τοῦ « ἀφελοῦς καὶ ἀπλοῦ λόγου », τοῦ κατὰ μικρὰ καὶ κομματικὰ καὶ βραχέα κῶλα διαπεραινομένου, τοῦ « διὰ πολλῶν μικρῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ παράταξιν προτάσεων » βαίνοντος, « ψυχρὸν αὐτὸν καὶ χαλαρὸν καὶ ἄτονον καὶ ἄχαριν » ἀποκαλῶν.

Ὅτι δὲ οὐδὲ περὶ τῆς ἐν λόγοις χάριτος γνωρίζει τι ἢ αἰσθάνεται τι ὁ κ. κριτῆς δύο τραναὶ πρόκεινται ἀποδείξεις :

Ἡ Πρώτη. Ἄν ὁ κ. κριτῆς ἐγίνωσκε πόθεν λαμβάνεται τὸ ἐν τοῖς λόγοις χάριεν, ἢ, μὴ γινώσκων, εἶχε τοῦλάχιστον τὴν κοινοτάτην εὐαισθησίαν, ὥστε καὶ ἐπ' ἐλάχιστον νὰ αἰσθάνηται αὐτῆς, βεβαίως δὲν θὰ ἀνεκήρυττε διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ ὡς στεφάνου ἄξια διὰ τὸ χάριεν αὐτῶν « τὰ ἀυγοτάραχα καὶ τῆς Μεσολογγίτικες μπάφες καὶ τὰ ξύλινα πινάκια καὶ τὰ λερωμένα τραπεζομάντηλα καὶ τὰ ζουμιά καὶ τὸν Γερομῆτρο καὶ τὸν Νίκα καὶ τὸν κουφάλα καὶ τὰς κοπρώδεις κλίνας καὶ τὰ περιττώματα » καὶ τὰ παρόμοια τούτοις βρωμόλογα καὶ βρωμοπράγματα τοῦ κ. Κουρτίδου 1).

Ἡ Δευτέρα. Ἐνῶ ὁ Ἀττικὸς μυκτῆρ αὐτοῦ εὐαισθητῶς σφό-

1) Ἐκθεσις κριτῶν σελ. 32 καὶ 31 : « Προτερεῖ τὸ Ἀναγνωσματάριον τοῦτο . . τοῦ κ. Κουρτίδου πλείστον τῶν ἄλλων . . διὰ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν χάριν — ἐκ δὲ τῶν Ἀναγνωσματάριων τῆς Δ' τάξεως ἢ Ἐπιτροπεῖα βραβεύει . . τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους Κουρτίδου ἐπὶ τριετίαν » (ὑπογεγραμμ. πρῶτος πρῶτος μάλιστα α' Ἰω. Πρωτόδικος »).

δρα καὶ εὐπαθῶς ἄγαν ἔχει πρὸς τὴν ἀποῦσαν ἀπὸ τοῦ κατακρινομένου βιβλίου πολυπόθητον ταύτην « ἐκ τῆς συντομίας χάριν », ἀναισθήτως ὅλως καὶ ἀπαθῶς τέλεον διάκειται πρὸς τὴν ἐκ τε τῆς λέξεως καὶ τῶν πραγμάτων δι' ὅλου τοῦ κατακρινομένου τούτου βιβλιαρίου ἐπανθοῦσαν χάριν: « Κῆποι, λειμῶνες, ἄνθη, ρόδα, περιστεραιί, κανάρια, ἀκανθυλλίδες, ἀηδόνες, ἔαρ, πρωία, ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου » καὶ τὰ ἀβρότατα καὶ χαριέστατα τῆς δαιμονίου ποιήσεως τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Ἀλκμᾶνος, τοῦ Ἀλκαίου, τοῦ Βακχυλίδου, τοῦ Ἰβύκου, τῆς Σαπφούς, τοῦ Ἀνακρέοντος, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Σιμωνίδου, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου, τοῦ Ἀριστοφάνους, τοῦ Ἐρμοκρέωνος, τοῦ Θεοκρίτου, ταῦτα, τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κ. κριτοῦ ἀναπεπταμένα 1), εἶνε ἀκριβῶς τὰ ὀνόματα καὶ τὰ πράγματα, ἐν οἷς « ἡ χάρις » καὶ τούτων τὰ θεῖα ποιήματα εἶνε αἱ εὐανθεῖς καὶ ἀειθαλεῖς λειμῶνες, ἐξ ὧν εὖοσμοι ἀνὰ πάντα τὸν κόσμον διαχέονται αἱ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου χάριτες 2).

Καὶ τῆς μὲν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κρινομένῳ βιβλίῳ παρουσίας πάντων τούτων οὐδεμίαν αἰσθησιν εἶχεν, ἡσθάνθη δὲ τὴν ἔλλειψιν τῆς « ἐκ τῆς συντομίας χάριτος »! Οἷος μυκτῆρ! Ὑπεράττικος!

1) Χαρισίου Παπαμάρκου Ἑλληνικὸν Ἀναγνωσματάριον διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς δευτέρας τάξεως, ἐγκριθὲν ἐν τῷ διαγωνισμῷ τῶν διδακτικῶν βιβλίων κατὰ τὸν ΒΡΛ νόμον, ἐν Ἀθήναις, σελ. 12, 22, 32, 33, 42, 47, 69, 73, 75, 85, 85, 89, 115, 122, 125, 126. Ἰδ. καὶ Ὑθλοὶ καὶ πράγματα σελ. 212 - 252.

2) Δημήτριος, Περὶ ἑρμηνείας 132, 133, 141, 164, 166, 173, 174, 175, ἐκδ. Walz, τόμ. 9, σελ. 60 καὶ ἐξ. Spengel, τόμ. 3, σελ. 291 καὶ ἐξ.: Εἰσὶ δὲ αἱ μὲν ἐν τοῖς πράγμασι χάριτες, οἷον νυμφαῖοι κῆποι, ὑμέναιοι, ἔρωτες, ὅλη ἡ Σαπφούς ποίησις. . τὰ δὲ καὶ ἡ λέξις ποιεῖ ἐπιχαριτώτερα. . ἡ ἀηδῶν χάριεν ὀρνίθιον, καὶ τὸ ἔαρ φύσει χάριεν — χαριεντίζεται δὲ ποτε καὶ ἐξ ἀναφορᾶς. — τὸ εὐχαρι μετὰ κόσμου ἐκφέρεται καὶ δι' ὀνομάτων καλῶν, ἃ μάλιστα ποιεῖ τὰς χάριτας — διὸ καὶ ἡ Σαπφῶ περὶ μὲν κάλλους ἄδουσα καλλιεπῆς ἐστὶ καὶ ἡδεῖα καὶ περὶ . . ἔαρος καὶ περὶ ἀλκυόνος καὶ ἅπαν καλὸν ὄνομα ἐνύφανται αὐτῆς τῆ ποιήσει, τὰ δὲ καὶ αὐτῆ εἰργάσατο — ποιεῖ δὲ εὐχαριν τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὰ λεγόμενα καλὰ ὀνόματα. ὠρίσατο δὲ αὐτὰ Θεόφραστος οὕτως, κάλλος ὀνοματός ἐστι τὸ πρὸς τὴν ἀκοὴν ἢ πρὸς τὴν ὄψιν ἡδύ, ἢ τὸ τῆ διανοίᾳ ἐντιμον — πρὸς μὲν τὴν ὄψιν ἡδεῖα τὰ τοιαῦτα « ῥοδόχροον, ἀνθοφόρου χροᾶς ». ὅσα γὰρ ὀράται ἡδέως, ταῦτα καὶ λεγόμενα καλὰ ἐστὶ. πρὸς δὲ τὴν ἀκοὴν « Καλλίστρατος, Ἀργοῶν ». ἢ τε γὰρ τῶν λάμδα σύγκρουσις ἡχῶδές τι ἔχει καὶ ἡ τῶν νῦ γραμμάτων. . τῆ διανοίᾳ δὲ ἐντιμα τὰ τοιαῦτά ἐστιν, οἷον τὸ ἀρχαῖοι ἀντὶ τοῦ παλαιοὶ ἐντιμότερον· οἱ γὰρ ἀρχαῖοι ἄνδρες ἐντιμότεροι.

Τοιαύτη τις εἶνε ἡ πρώτη παρατήρησις τοῦ κ. κριτοῦ. Τῶν δὲ ἐπομένων τινὲς μὲν εἶνε ὁμοδίαιτοι ταύτῃ, ἄλλαι δὲ καὶ ἔτι χεῖρονες τούτων καὶ οὐκ ὀλίγαι καὶ ὅλως ἀπροσδόκητοι καὶ παράξενοι, σφόδρα τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως παρεστραμμένα.

Καὶ δὴ ὁ κ. κριτῆς εὐθύς μετὰ τὴν παράξενον αὐτοῦ ἀπαίτησιν περὶ εἰρομένης λέξεως καὶ περιοδικῶν κώλων καὶ συνειλκυσμένου καὶ συνειληφότος τὰ νοήματα λόγου ἐν ἑρμηνείᾳ ἀφελεῖ καὶ ἀπλῆ, περὶ τάχους καὶ εὐτονίας καὶ γοργότητος καὶ σφοδρότητος καὶ μεγέθους ἐν μύθοις καὶ διηγήμασι καὶ ἐκφράσεσι, περὶ χάριτος τῆς ἐν τῷ νῷ μόνον αὐτοῦ ἰνδαλλομένης ἀπρεποῦς καὶ ἀκαίρου συντομίας γράφει ταῦτα :

«Σπάνια εἶνε τὰ ἀπίθανα κατὰ τὸ πραγματικὸν διηγήματα, ὡς τὸ «περὶ δύο αἰγῶν» καὶ τὸ ἐπιγραφόμενον «ὁ γενναῖος γέρων».

Ἐν ταῖς δυσὶ ταύταις σειραῖς τρία ὑπάρχουσι σφάλματα.

Σφάλμα πρῶτον. — Τὸ «περὶ δύο αἰγῶν» δὲν εἶνε διήγημα. Εἶνε μῦθος. Εἰς τὰ διηγήματα λαλοῦσι καὶ δρῶσιν ἄνθρωποι. Ὄταν λαλῶσι ζῶα, αἶγες, βόες, ἀλώπεκες, ὄφεις, ἀετοί, τότε τοῦτο τὸ νοητικὸν προϊόν εἶνε καὶ λέγεται μῦθος.

Σφάλμα δεύτερον. — Τὸ πιθανὸν καὶ ἀπίθανον ἐν τοῖς διηγήμασι εἶνε διάφορον τοῦ πιθανοῦ καὶ ἀπιθάνου τοῦ ἐν τοῖς μύθοις. Τὸ πιθανὸν ἐν τοῖς διηγήμασι εἶνε «τὸ εἰκός, τὸ εὐλογον, τὸ σαφές, τὸ σύνηθες» 1) τὸ δ' ἀπίθανον τὸ «δυνατὸν μὲν γενέσθαι ἢ λελέχθαι, ἀπιστούμενον δὲ εἰ γέγονεν ἢ εἴρηται» 2). Ὁ δὲ ἐπιζητῶν

1) Ἀψίνος, Τέχνη ῥητορικὴ 5, ἔκδ. Walz τ. 9, σ. 494. Spengel τόμ. 1, μέρ. 2, σελ. 379: Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ πράγματος πίστις γίνεται κατὰ τρόπους τρεῖς, κατὰ τὸ εἰκός, κατὰ τεκμήριον, κατὰ παράδειγμα· τὸ δὲ εἰκός Νεοκλῆς μὲν φησι κυρίως τὸ κατὰ διαφορὰν λέγεσθαι, ὅσον «εἰκός ζήσεσθαι με αὔριον μηδενὸς ἀτόπου παρεμφαινομένου», τὸ αὐτὸ φησι λέγεται καὶ εὐλογον· διαφέρει δὲ ὅτι τὸ εὐλογον πλείους ἀφορμὰς ἔχει πρὸς τὸ εἶναι ἢ μὴ εἶναι· λέγεται δὲ τὸ αὐτὸ καὶ πιθανόν, ἐπινοία μόνον διαφέρον. — Δημήτριος, περὶ Ἑρμηνείας 222, ἔκδ. Walz τ. 9, σ. 96. Spengel τ. 3, σ. 310: Τὸ πιθανόν δὲ ἐν δυοῖν, ἐν τε τῷ σαφεῖ καὶ συνήθει· τὸ γὰρ ἀσαφές καὶ ἀσύνηθες ἀπίθανον. Ἰδ. καὶ ἄνωτ. σελ. 128 καὶ τὴν ὑποσελ. σημ. 1.

2) Θέων, Προγυμνάσμ. 3, ἔκδ. Walz τ. 1, σ. 180. Spengel τ. 2, σ. 76 ἐν τέλ. Τὸ δ' ἀπίθανόν ἐστι τὸ δυνατὸν μὲν γενέσθαι ἢ λελέχθαι, ἀπιστούμενον δὲ εἰ γέγονεν ἢ εἴρηται ἢτοι διὰ πρόσωπον, ἐφ' ὃ ἡ πράξις ἢ ὁ λόγος ἀναφέρεται, ἢ διὰ τὸν τόπον, ἐν ᾧ λέγεται γενέσθαι τι ἢ εἴρησθαι, ἢ διὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν λέγεται τι γενέσθαι ἢ λελέχθαι, ἢ διὰ τὸν τρόπον τῆς πράξεως ἢ τοῦ λόγου, ἢ διὰ τὴν αἰτίαν τῶν αὐτῶν τούτων λεγόντων ἡμῶν ὅτι οὐκ εἰκός ἐστι τῷ τοιούτῳ τόδε τι πράξαι ἢ τόδε τι εἰπεῖν,

τὸ εἶκός, τὸ εὖλογον, τὸ δυνατὸν γενέσθαι καὶ λελέχθαι, τὸ σύνηθες ἐν τοῖς μύθοις (!) καὶ τούτων ἀπόντων λοιδορῶν αὐτούς, πᾶν ἄλλο δύναται νὰ εἶνε ἢ εὐπαιδευτος λόγιος καὶ σωφρονῶν ἄνθρωπος 1).

Σφάλμα τρίτον. — Ἀμφότερα τὰ ἐπὶ ἀπιθανότητι ἐνταῦθα κακιζόμενα, ὃ τε μῦθος «Αἱ δύο αἰγες» καὶ τὸ διήγημα «Ὁ γεναῖος γέρων», τὸ μὲν ὡς μῦθος ἔχει τὴν μυθικὴν αὐτοῦ πιθανότητα, τὸ δὲ ὡς διήγημα τὴν διηγηματικὴν.

Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον 2) δύο αἰγες συναντῶνται εἰς μίαν γέφυραν, σκαιαὶ δὲ καὶ εὐθικτοὶ οὔσαι ἐρίζουσι πρὸς ἀλλήλας περὶ τῆς διελύσεως — τὴν ἔριν ἐπακολουθοῦσι διαπληκτισμοὶ καὶ τοὺς διαπληκτισμοὺς κατὰπτωσις ἀμφοτέρων εἰς τὸ ὑπὸ τὴν γέφυραν βαθὺ ρεῦμα. Νῦν ἐν τούτοις τί εἶνε τὸ μυθικῶς ἀπίθανον; τί εἶνε τὸ μὴ εἰς τὴν φύσιν τῆς αἰγὸς ἀρμόττον ἢ εἰς τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων ἀδύνατον;

Δὲν συναντῶνται δύο αἰγες;

Δὲν ἐρίζουσι δύο αἰγες πρὸς ἀλλήλας;

Δὲν διαπληκτίζονται μετὰ τὴν ἔριν;

Ἡ, δὲν ὑπάρχουσι στεναὶ γέφυραι εἰς τὸν κόσμον;

Δὲν δύναται νὰ ῥέῃ ὑπ' αὐτὰς ρεῦμα βαθύ;

Οἱ ἐρίζοντες καὶ διαπληκτιζόμενοι δὲν μετατοπίζονται;

Οἱ μετατοπιζόμενοι ἐπὶ στενῆς γεφύρας δὲν κατακρημνίζονται;

Οἱ κατακρημνιζόμενοι ἀπὸ γεφύρας δὲν καταπίπτουσιν εἰς τὸν ὑπ' αὐτὰς ποταμόν, εἰς τὸ ὑπ' αὐτὰς ρεῦμα, χεῖμαρρον, βόθυνον;

Ποῦ λοιπὸν κεῖται τὸ μυθικῶς ἀπίθανον;

Ἄλλως δὲ τὸ μυθᾶριον τοῦτο ἀναπαριστῶν μίαν τῶν συνηθεστάτων ἀσχημιῶν καὶ κακιῶν τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων μὲν ἐν γένει, τῶν μικρῶν δὲ παιδῶν ἰδίως, ἀπεικονίζει τὸ ὀλέθριον ἀποτέλεσμα αὐτῶν τόσον ζωηρῶς, ὥστε ἀμφιβάλλω ἂν ὑπάρχη ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῶν σοφῶν ἐθνῶν, ἐν ᾧ τοῦτο δὲν περιέχεται 3).

ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ, ἢ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, ἢ τοῦτον τὸν τρόπον, ἢ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν. Ἰδ. καὶ ἀνωτέρ. σελ. 128 καὶ τὴν ὑποσελ. σημ. 1.

1) Ἰδ. περὶ τῆς αὐτῆς βαθμίδος τῆς εὐπαιδευσίας καὶ σωφροσύνης τοῦ κριτοῦ τῶν Ἀλφαθηταρίων κ. Ἀργυριάδου ἀνωτ. σελ. 247 - 251, ἐνθα καὶ τὰ περὶ τῶν μύθων καὶ περὶ τοῦ ἐν αὐτοῖς πιθανοῦ καὶ ἀπιθάνου χωρία τοῦ Δημητρίου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀφθονίου, τοῦ Μαξίμου τοῦ Τυρίου, τοῦ Φιλοστράτου, τοῦ Ἑρμογένους, τοῦ Νικολάου τοῦ σοφιστοῦ, καὶ τοῦ Κοραῆ.

2) Χ. Παπαμάρκου ἐγκριθέν ἀναγνωσμ. τῆς δευτέρας τάξεως σελ. 26.

3) Τὸ μυθᾶριον τοῦτο εἶνε «Die beiden Ziegen» τοῦ Grimm, φέρεται δὲ ἐκ τῶν ἐμοὶ γνωστῶν Γερμανικῶν ἀλφαθηταρίων καὶ ἀναγνωσματαρίων ἐν τοῖσδε. Ἐν

Κατὰ δὲ τὸ διήγημα «ὁ γενναῖος γέρων» 1) ναυαγούς τινας κινδυνεύοντας νὰ καταποντισθῶσι γενναῖος γέρων θυμοειδῆ ἵππον ἱππέων σπεύδει ριπτόμενος εἰς τὰ κύματα νὰ σώσῃ. Ἀνὰ δύο κρατούμενους ἐκ τῆς οὐρᾶς τοῦ ἵππου φέρει εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σώζει τινάς. Τελευταῖον παρὰ τὴν διαταγὴν αὐτοῦ κρατοῦνται τρεῖς ἐκ τοῦ κολυμβῶντος ἵππου, οἱ δύο ἐκ τῆς οὐρᾶς καὶ ὁ τρίτος ἐκ τοῦ χαλινουῦ. Ὁ ἵππος μὴ δυνάμενος νὰ κολυμβήσῃ πλέον καταβυθίζεται εἰς τὰ κύματα καὶ μετ' αὐτοῦ συγκαταβυθίζονται καὶ πάντες οἱ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἐξ αὐτοῦ προσδοκῶντες.

Τοῦτο ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶνε ἱστορικὸν γεγονός, γενόμενον κατὰ μίαν τρικυμίαν ἐν τῇ Εὐέλπιδι ἄκρᾳ, ἀλλ' εἶνε καὶ σύμπτωμα βιωτικὸν οὐχὶ ἐκ τῶν σπανιωτάτων. Καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἀκόμη κατὰ τὴν κατὰ τὰ μέσα Νοεμβρίου 1886 ἐπισυμβᾶσαν ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τῶν Ἀθηνῶν πλήμμυραν, συνέβη τοιοῦτόν τι, ἴσως δὲ καὶ χαλεπώτερον τούτου, ὅπερ κινδυνεύσας καὶ διασωθεὶς οὕτως πως ἀφηγεῖται: 2) «... Ἀγὼν ὁ τελευταῖος. Πέντε ἄνθρωποι, βυθυσμένοι τώρα ἕως τὸν λαιμὸν εἰς τὸ ρεῦμα. Ζητοῦμεν νὰ ἀποζεύξωμεν τὰ δυστυχημένα ζῶα καὶ νὰ σωθῶμεν ἐπ' αὐτῶν. Κάτω ἀπὸ τὸ νερὸν ἐκπορ-

τοῖς Ἀλφαβηταρίοις τῶν *Bauer - Schreibmüller*, 23 Aufl. σελ. 76, ἀρ. 23 (συντομώτατον).—*Sarlach - Haupt*, 3 Aufl. 1894, σελ. 79, ἀρ. 12.—*Jutting*, 32 Aufl. 1888, σελ. 78, ἀρ. 6.—*Förster II Theil*, 8 Aufl. 1888, σελ. 57, ἀρ. 55.—*Franke*, I Theil, 20 Aufl. 1887, σελ. 81, ἀρ. 73.—*Schlimbach*, 27 Aufl. 1887, σελ. 51, ἀρ. 22.—*Otto Schulz - Bohm*, Ausgabe c, 1887, σελ. 126, ἀρ. 5.—*A. Böhme*, Ausg. A. 1887, σελ. 69, ἀρ. 61.—*Klussmann*, 3 Aufl. 1885, σελ. 88, ἀρ. 104.—*Fechner*, Erstes Lesebuch, σελ. 71, ἀρ. 110, Berlin 1879.—*Krumbacher*, 20 Aufl. 1889, σελ. 115, ἀρ. 52 (συντομώτατον).—*Runkwitz*, 22 Aufl. 1887, «*Eulenspiegel*», σελ. 84, ἀρ. 7.—Καὶ ἐν τοῖς Ἀναγνωματάριοις τῶν *Bumüller - Schuster*, Lesebuch II, (Die beiden Ziegen - Böcke), σελ. 106, ἀρ. 148.—*Deuts. Leseb. für die Bayrischen Volks = Schulen*, München II, σελ. 102, ἀρ. 158 «Die beiden Ziegen».—*Haesters Lesebuch für die Mittelklassen katholischen Volksschulen*, 1888, σελ. 129, ἀρ. 4.—*Fr. Maier D. Les. f. d. Volksh. Oestreichs*, 1894, σελ. 48.—*Die Schuldirectoren Leipzigs*, II Stufe, 1894, ἀρ. 35. (παρηλλαγμένον πως) — *Brünnert*, zweites Schulbuch für Mittelklassen, 11 Aufl. 1893, σελ. 23, ἀρ. 51.—*Dietlein D. Les. für mehrklass. Volksschulen*, Ausg. A. I Unterstufe, 1895 — *Preuss und Veter*, σελ. 52, ἀρ. 104.—*Engelien-Fechner II Theil*, Ausg. B, 1874 «Gute Geduld» aus J. Peter Hebel, Sämmtliche WW. III Band Karlsruhe 1832, σελ. 213, «Γάλλος καὶ Ἀγγλος ἱππεὺς ἐν γεφύρᾳ» — ἀρ. 28, σ. 17.

1) X. Παπαμάρκου Ἀναγν. δευτέρας τάξεως, ἔτος 1894, σελ. 119.

2) Ἄστου, ἀριθμ. 1254, 17 Νοεμβρίου 1896, στήλη 2 τῆς πρώτης σελίδος.

ποῦμεν ἱμάντας, σύρομεν ἡνία, λύομεν κόμβους. Οἱ ἵπποι ἀνατινάζονται τώρα ἀγρίως καὶ χρεμετίζουν. . Κρατούμεθα ὅλοι ἀπὸ τὰ ἀγωνιῶντα ζῶα καὶ εἰς ἓνα ὄγκον συμπαγῆ, ἄνθρωποι καὶ ἵπποι, παλαίοντες κατὰ τοῦ κοινοῦ κινδύνου, προχωροῦμεν ἐν μέσῳ τῆς πλημμύρας καὶ τοῦ σκότους καὶ τῆς βοῆς, προχωροῦμεν νικηταὶ τοῦ τρομεροῦ στοιχείου, προχωροῦμεν πρὸς ἓνα τοῖχον, ὅπου θαμποφέγγει ἐν φῶς, τὸ φῶς τῆς σωτηρίας. . καὶ ὅταν μετ' ὀλίγον καὶ μετὰ τὸ μαρτύριον τὸ πολύωρον καὶ μετὰ τὴν πάλιν τὴν ἀγωνιώδη πρὸς τὸν θάνατον, εὐρέθην ὑπὸ τὴν φιλόξενον στέγην τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦ μικροῦ παραθύρου εἶδα φωτιζόμενον ἀπαισίως ὑπὸ τὴν ἀνατέλλουσαν σελήνην, τὸ φρικτὸν πανόραμα τοῦ ὀλέθρου, μία πεποίθις ἰσχυρὰ ἐγεννήθη μέσα μου. . ὅτι κάποια εὐλαβῆς εὐχὴ σωτηρίας, εὐχὴ ἀθῶν χειλέων εἶχε φθάσει εἰς τὸν οὐρανόν».

Ἄλλ' ὑποθεθείσθω ὅτι οὐδέποτε ἀνεγνώσαμεν ἢ οὐδέποτε ἠκούσαμεν ὅτι ἵππος κολυμβῶν διέσωσέ τινα. Ποῦ κεῖται τὸ ἀπίθανον τοῦ ἐπὶ ἀπιθανότητι κακιζομένου διηγήματος τούτου ;

Τὰ στοιχεῖα τῆς πιθανῆς διηγήσεως ἔκ τε τῶν πραγμάτων καὶ τῆς λέξεως εἶνε ἐπακριβῶς ὠρισμένα ὑπὸ τῶν τεχνογράφων. Καὶ δὴ τὰ ἐκ τῶν πραγμάτων εἶνε τὰ τέσσαρα ταῦτα :

1) «Εἰ πάντα ὅσα λέγει τις, ἐξομοιοῦν πειρῶτο τοῖς ἀληθείσιν· τοῦτο δὲ γένοιτ' ἂν, ἐὰν μὴ ψιλὰ τὰ πράγματα τιθῶμεν, ἀλλὰ καὶ τὰ μόρια αὐτῶν προσλαμβάνωμεν, ἐξ ὧν ἡ διήγησις πληροῦται. Μόρια δὲ δὲ διηγήσεως πρόσωπον, πρᾶγμα, τόπος, τρόπος, χρόνος, αἰτία».

2) «Εἰ ἀλλήλοις ὁμολογεῖ τὰ λεγόμενα καὶ μὴ διαφωνεῖ ἢ μάχεται».

3) «Ἐὰν μὴ ψιλὰ τιθῶμεν τὰ μόρια, ἀλλ' ἀκριβῶς ἕκαστα διηγώμεθα».

4) «Ἐφ' ἅπασιν αὐτοῖς αἰτίαν προσθετέον· ἐπιτακτικώτατον γὰρ αὕτη πρὸς πειθῶ» 1).

1) Κορνοῦτος, Τέχνη ῥητορικὴ 89 καὶ ἐξ. Spengel, τόμ. 1, μέρ. 2, σελ. 368. — Ἀριστοτέλης, Ῥητορικὴ 1404, 6, 18: Δεῖ δὲ λανθάνειν ποιούντας, καὶ μὴ δοκεῖν λέγειν πεπλασμένως ἀλλὰ πεφυκότως· τοῦτο γὰρ πιθανόν, ἐκεῖνο δὲ τῶναντίον. Αὐτόθ. 1355, α, 37: Ἀεὶ τὰ ἀληθῆ καὶ τὰ βελτίω τῇ φύσει εὐσυλλογιστότερα καὶ πιθανώτερα ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν. — Θέων, Προγυμνάσιμ. 4, Walz τ. 1, σ. 190. Spengel τόμ. 2, σελ. 84: Ὑπὲρ γε μὴν πιθανὴν εἶναι τὴν διήγησιν παραληπτέον λέξεις μὲν προσφεύεις τοῖς τε προσώποις καὶ τοῖς πράγμασι καὶ τοῖς τόποις καὶ τοῖς καιροῖς· πράγματα δὲ ὅσα εἰκότα ἐστὶ καὶ ἀλλήλοις ἀκόλουθα· δεῖ δὲ καὶ τὰς αἰτίας βραχέως

Τούτων λοιπὸν τί λείπει ἐκ τοῦ ἐπὶ ἀπιθανότητι κακιζομένου τούτου διηγήματος ;

Δὲν γίνεται τρικυμία ;

Δὲν ναυαγοῦσιν ἄνθρωποι ;

Δὲν ὑπάρχουσι γενναῖοι ἄνθρωποι πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν σπεύδοντες ;

Δὲν κολυμβῶσιν οἱ ἵπποι ;

Δὲν ἔχουσι τὴν δύναμιν κολυμβῶντες νὰ φέρωσιν ἔπ' αὐτῶν καὶ πρόσθετον βᾶρος ἢ νὰ σύρωσι μεθ' ἑαυτῶν συμπλέοντα ἀντικείμενα ;

Δὲν ἀπαυδῶσι κολυμβῶντες ἐπὶ πολὺ ;

Δὲν καταβυθίζονται καὶ οἱ ἐπ' αὐτῶν ἱππεύοντες ἢ οἱ ὑπ' αὐτῶν συμπαρασυρόμενοι ;

Ποῦ λοιπὸν κεῖται τὸ ἀπίθανον τοῦτο ; Τί τούτων εἶνε ἀδύνατον ;

Ἄλλὰ καὶ ἀδύνατον εἴαν τι ἦτο, ἤδη ὁ Ἀριστοτέλης πλέον ἢ ἄπαξ εἶπε « Πρὸς ποιήσιν αἰρετώτερον πιθανὸν ἀδύνατον ἢ ἀπίθανον καὶ δυνατὸν » 1). Ἄλλὰ καὶ ἀπίθανον εἴαν ἦτο, ἤδη ὁ Μένανδρος εἶπε :

« Τάπιθανον ἰσχὺν τῆς ἀληθείας ἔχει
ἐνίοτε μείζω καὶ πιθανωτέραν ὄχλω » 2).

Ἄλλὰ καὶ ψεῦδος εἴαν ἦτο, ἤδη ὁ Πλούταρχος εἶπεν : « Οὐδὲ τὸ ψεῦδος ἀμοιρεῖ χάριτος, ἀλλὰ καὶ πλάσμασι καὶ ποιήμασι τοῦ πιστεύεσθαι μὴ προσόντος ἔνεστιν ὁμως τὸ πείθον » 3).

Τοιαῦτα ἔξοχα ἀνθρώπινα αἰσθήματα, τοιαῦται γενναῖαι ἀνθρώπινοι πράξεις, οἷαι αἱ ἐν τῷ διηγήματι « ὁ γενναῖος γέρων » δὲν εἶνε ἐκ τῶν συνήθων. Ὁ Παιδαγωγὸς ὁ φιλόανθρωπος καὶ ὁ εὐαίσθητος ὁσάκις εὖρη τοιοῦτόν τι κατὰ τὰς μελέτας αὐτοῦ, ἀλαλάζει ἐξ ἀγαλλιάσεως. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἄγει ἐορτήν ! Δὲν ἀπορρίπτει αὐτὰ ὡς ἀπίθανα, ἀλλ' ἀσπάζεται αὐτὰ καὶ περιέπει ὡς ἐπιτηδειότατα ὄργανα πρὸς τὴν ἐν γενναιότητι καὶ φιλανθρωπία παιδείαν τῶν εὐπλά-

προστιθέναι τῇ διηγῆσει, καὶ τὸ ἀπιστούμενον πιστῶς λέγειν, καὶ ἀπλῶς στοχάζεσθαι προσήκει τοῦ πρέποντος τῷ τε προσώπῳ καὶ τοῖς ἄλλοις στοιχείοις τῆς διηγῆσεως κατὰ τε τὰ πράγματα καὶ τὴν λέξιν. Ἰδ. καὶ Volkmann Hermagoras 1865, σελ. 53, καὶ ἄνωτ. σελ. 128 καὶ τὴν ὑποσελ. σημ. 1.

1) Ἀριστοτέλης, Περὶ ποιητικῆς 1461, 6, 12. 24. 1460, α, 27.

2) Μένανδρος, ἀπόσπ. 622, ἔκδ. Κοσκ, τόμ. 3, σελ. 622.

3) Πλούταρχος, "Ὅτι οὐδ' ἠδέως ζῆν ἐστιν κατ' Ἐπίκουρον, σελ. 1092 F.

στων τρυφερῶν ἀνθρώπων. Οὕτω πράττουσι πανταχοῦ, ὅπου νοῦς καὶ ἐπιστήμη ὑπάρχουσιν 1).

«Τὸ ἐν σελ. 207 (διήγημα) τὸ φέρον ἐπιγραφὴν «ὁ κυανοῦς λειμῶν» εἶναι λίαν ψυχρόν, τοῦτο εἶνε εἰλημμένον ἐκ τῶν μικρῶν ποιημάτων τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ Schiller, ἅτινα ἐπιγράφονται Parabeln und Rätshsel. Τὸ πρωτότυπον ἐκ 16 μόνον μικρῶν στίχων συγκείμενον εἶναι χαριέστατον· ἐν αὐτῷ παρίσταται αἰνιγματωδῶς ὁ οὐρανὸς ὡς ἀπέραντον πεδίου, ἐν ᾧ βόσκουσι τὰ ἄστρα ὡς πρόβατα ὑπὸ τὴν ἐπίδλεψιν τῆς σελήνης ὡς ποιμένος· ὅμως ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς (δηλ. ἐγὼ) παραφράσας αὐτὸ καὶ διαλογικῶς μάλιστα εἰς 5 σελίδας ἠψάνισε διὰ τῆς μακρολογίας πᾶσαν τὴν τοῦ ποιηματίου χάριν».

«Ἄνῆρ Συβαρίτης ἐξέπεσεν ἐξ ἄρματος,
καὶ πῶς κατεάγη τῆς κεφαλῆς μέγα σφόδρα·
ἐτύγχανεν γὰρ οὐ τρίβων ὦν ἰππικῆς.
κάπειτ' ἐπιστὰς εἶπ' ἀνὴρ αὐτῷ φίλος·
ἔρδοι τις ἦν ἕκαστος εἰδεῖν τέχνην 2).

Ἄνωτέρω εἶδομεν τοὺς μύθους καὶ τὰ ποιήματα ὑπολαμβάνόμενα καὶ καλούμενα διηγήματα, ἐνταῦθα βλέπομεν τὰς αἰνιγματώδεις περιγραφὰς ὑπολαμβανομένας καὶ καλουμένας αὔθεις διηγήματα! Ἄλλ' ἔστω! Ἡ τιμὴ ὅμως ἥτις ἀποδίδεται ἐνταῦθα εἰς ἐμέ, ὁμολογῶ εἰλικρινῶς ὅτι οὐδαμῶς μοι ἀνήκει! Ἐγὼ νὰ εἶμαι εἰς θέσιν 16 στίχους τοῦ Schiller νὰ μεταπλάσω εἰς διάλογον καὶ δὴ πέντε σελίδων μάλιστα, θὰ μοι ἦτο λίαν εὐχάριστον, ἔστω καὶ μὲ τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ χαρακτηρισθῇ ὁ μεταπλασμός μου οὗτος ὡς «μακρολόγος» καὶ ὡς «λίαν ψυχρός». Ἀλλά, χριστιανοί μου, ἂν λυσσᾶτε κατ' ἐμοῦ, τί σᾶς πταίουςι τὰ ξένα ἔργα ἀνδρῶν τοῦλάχιστον εὐ-

1) Τὸ παιδευτικώτατον τοῦτο διήγημα ἐδημοσιεύθη κατ' ἀρχὰς ἐν Γερμανίᾳ εἰς τι βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Kleine Kinderbibliothek, I Aufl. Hamburg, 1779 - 1784». Εἶτα παρελήφθη ὑπὸ τοῦ Campre ἐν τῇ συλλογῇ τῶν διὰ τὰ παιδιά καὶ τῇ νεολαίᾳ ἐν γένει συγγραμμάτων αὐτοῦ (Sämmtliche Kinder und Jugendschriften, III Buch, Braunschweig 1829, σελ. 81) καὶ εὔρηται νῦν ἐν τοῖς Ἀναγνωσματάρτοις (ἐξ ὧν ἐγὼ γνωρίζω) τοῦ Engelien und Fechner (Deuts. Leseb. Berlin 1874, σελ. 79, ἀρ. 131) καὶ τοῦ W. Böckler — und Frirtz (D. Les. für die Oberstufe der Volksschule, Breslau 1873, σελ. 191, ἀρ. 138) ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Woltemade», ὅπως ἐκαλεῖτο «ὁ γενναῖος οὗτος γέρων».

2) Ἀριστοφάνης, Σφήκες 1427.